

Товканець Оксана Сергіївна

доктор педагогічних наук, доцент

професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

oksana.tovkanets@uzhnu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0003-4438-0167>

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД У РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Мета статті: обґрунтувати особливості інтегративного підходу у розвитку вищої освіти в європейському і міжнародному освітньому середовищі. Для з'ясування поставленої мети використано різні методи наукового пошуку: аналіз нормативних і наукових джерел з метою з'ясування особливостей стану дослідження проблеми інтегративного підходу у розвитку європейської вищої освіти; логіко-семантичний – для виявлення сутності понять «інтеграція», «інтернаціоналізація», «академічна мобільність» тощо; узагальнення – для формулювання висновків; прогностичний – для визначення стратегічних завдань розвитку та виявлення перспектив подальших досліджень. В статті обґрунтовано інтегративний підхід як тенденцію у розвитку європейської вищої освіти. Визначено основну ціль інтеграції в освіті - об'єднання зусиль світової спільноти у вихованні людини з гуманістичним поглядом на світ, у її підготовці до комплексного підходу при вирішенні глобальних проблем людства. Виявлено переваги програм подвійного диплому: престижність диплома закордонного закладу вищої освіти; ознайомлення з унікальними освітніми дисциплінами, які представлені на зарубіжному ринку освітніх послуг; розвиток міжнародного співробітництва у науковій, освітній, інформаційній та інших галузях, розширення зв'язків для вирішення комплексу науково-регіональних завдань, що містять науково-освітні, економічні та політичні аспекти. Зроблено висновок, що інтеграція освіти здатна стати своєрідним стабілізуючим елементом розвитку інтеграційних процесів економіки, політики та інших сфер.

Ключові слова: інтегративний підхід, вища освіта, інтеграція, інтернаціоналізація, академічна мобільність, міжнародна освіта, європейський освітній простір, наукові дослідження, якість освіти.

Вступ. Виклики сучасної епохи, особливості міжнародного життя породжують основні тенденції вищої освіти. Глобалізація відкрила національні кордони держав, забезпечила доступність освіти в будь-якій країні світу, стала визначальним чинником розвитку постіндустріального світу, різко зміцнюючи процеси інтеграції в галузі освіти. Формування нових соціокультурних цінностей, характерних більшості країн, включених до світової спільноти, таких як цивілізований вільний ринок та гуманізація зв'язків з громадськістю, не тільки змінюють структуру вищої освіти, а дають можливість розширення підготовки економістів, менеджерів, фахівців гуманітарних наук (юристів, соціологів, педагогів, політологів) та інших спеціальностей.

Глобальні тенденції, пов'язані з переходом до інформаційно-техногенної фази розвитку людської цивілізації, впливають на процеси модернізації різних сфер життя України на початку ХХІ ст., що обумовлені як внутрішніми процесами соціально-економічного характеру [7], так і зовнішніми. Сучасні умови розвитку відкритої міжнародної освіти дозволяють експортувати та імпортувати освітні послуги, найбільш ефективно використовувати інноваційні педагогічні та інформаційні технології (наприклад, технології дистанційного навчання). Відмітною особливістю сучасної освіти є міжнародна інтеграція, яка розглядається як форма міжнародного співробітництва освітніх установ, зближення національних освітніх систем, інтернаціоналізація тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, не вирішеної раніше частини загальної проблеми. Проблема інтегративного підходу та інтернаціоналізації у розвитку вищої освіти розглядалася українськими і зарубіжними дослідниками, зокрема такими вченими як Н.Авшенюк [1], Д.Ільницький [3], Л.Лук'янова, Г.Сотська, Г.Товканець, О.Тринус [4], Н.Мирончук [5], В.Галан-Мурош, Е.Чагон, М.Ескрібенс [9] та іншими.

Н.Авшенюк, розглядаючи тенденції розвитку

транснаціональної вищої освіти у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., наголошувала на соціально-культурному вимірі розвитку міжнародної вищої освіти та індивідуальній транснаціональній мобільності здобувачів вищої освіти і професорсько-викладацького складу [1]. Д. Ільницький в статті «Інтернаціоналізація вітчизняного ринку послуг вищої освіти» зазначає, що ступінь інтернаціоналізації вітчизняної галузі вищої освіти відповідає рівню економічного розвитку країни, оскільки Україна посідає міцні позиції на міжнародному освітньому ринку. Автор підкреслював, що вища школа має вживати заходів для посилення конкурентних позицій та розвитку міжнародного співробітництва [3]. Н.Мирончук серед особливостей міжнародного співробітництва виокремлює академічну мобільність, яка є визначальною для розвитку особистості та її професійної здатності, здатності критичного мислення, вміння обирати шляхи взаємодії з урахуванням особливостей іншої культури, готовності до міжкультурної комунікації, поглиблення культурологічних знань тощо [5, с.22]. В «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки» визначено основні цілі інтеграції у європейський і міжнародний освітній простір: забезпечення сумісності європейської та національної систем кваліфікацій і рівноправної участі України у Європейському просторі вищої освіти, Європейському дослідницькому просторі, інших міжнародних і європейських структурах, які визначають європейську політику у сфері вищої освіти і науки, розробці та реалізації міжнародних освітніх і наукових проєктів [6].

Водночас для нас важливим є з'ясування особливостей інтеграційних й інтернаціоналізаційних процесів в сучасному міжнародному освітньому середовищі.

Мета статті: обґрунтувати особливості інтегративного підходу у розвитку вищої освіти в європейському і міжнародному освітньому середовищі.

Для з'ясування поставленої мети використано

різні **методи наукового пошуку**: аналіз нормативних і наукових джерел з метою з'ясування особливостей стану дослідження проблеми інтегративного підходу у розвитку європейської вищої освіти; логіко-семантичний – для виявлення сутності понять «інтеграція», «інтернаціоналізація», «академічна мобільність» тощо; узагальнення – для формулювання висновків; прогностичний – для визначення стратегічних завдань розвитку та виявлення перспектив подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Характеристиками сучасної вищої освіти є науково-освітній характер діяльності, відкритість та здатність до самоорганізації [4, с.15], відносна автономія, інноваційність. У стратегічному документі «Вища освіта до 2030 року» виокремлено чотири стратегії міжнародної діяльності вищої освіти, що характеризують політику країн ОЕСР у цій сфері: узгоджений підхід; стратегія залучення кваліфікованої робочої сили; стратегія отримання доходу; стратегія розширення можливостей [8].

Інтеграція у міжнародній освіті – тенденція, яка на початку ХХІ ст. стає однією з базових категорій сучасної педагогіки. Вона розвивається як в окремих країнах, так і на регіональному та глобальному рівнях. Інтеграція в освіті - частина складного та всеосяжного процесу зближення, взаємодії та взаємопроникнення національних структур. Разом з тим, інтеграції в освіті властиві свої відмінні риси, динаміка, цілі та способи формування інтеграційних об'єднань різного рівня.

Насамперед слід виділити комплексний, багатоплановий характер впливу інтеграції у сфері міжнародної освіти на весь перебіг сучасного суспільного розвитку. Однією з основних цілей інтеграції в освіті

є об'єднання зусиль світової спільноти у вихованні людини з гуманістичним поглядом на світ, у її підготовці до комплексного підходу при вирішенні глобальних проблем людства. Усі інші види міжнародної інтеграції вирішують більш часткові завдання. Можна говорити, що міжнародна інтеграція активно сприяє визначальному розвитку освіти, ставлячи її в центр розвитку всіх інших суспільних процесів.

У безпосередньому зв'язку з цією особливістю знаходиться й інша відмінна риса інтеграції в освіті – потреба у її випереджальному характері. Різні сфери суспільного відтворення мають різні потреби до інтеграції та несхожу динаміку цих процесів.

У певному сенсі інтеграційні процеси у міжнародній освіті мають набути першочергового характеру, а їх результати – виступати в ролі своєрідного загального субстрату міжнародного співробітництва в інших сферах. Забезпеченню випереджувальною характеру інтеграційних процесів сприяє стрімкий розвиток сучасних засобів телекомунікаційного зв'язку, що базуються на основі новітніх технологій, які дозволяють узгоджувати існуючі різкі відмінності в якісному стані окремих частин міжнародного освітнього простору.

Випереджальний характер міжнародної інтеграції в освіті важливий і з точки зору забезпечення необхідної гуманізації, становлення нового людського профілювання світової економіки та пов'язаного з цим можливого перерозподілу суспільних ресурсів як у освіту, так і в культуру, охорону здоров'я тощо.

Аналіз результатів наукових джерел уможливає виокремити певні напрями, які активно розвиваються у вищій освіті на початку ХХІ століття в міжнародному контексті та які сприяють інтеграційним процесам (рис. 1):

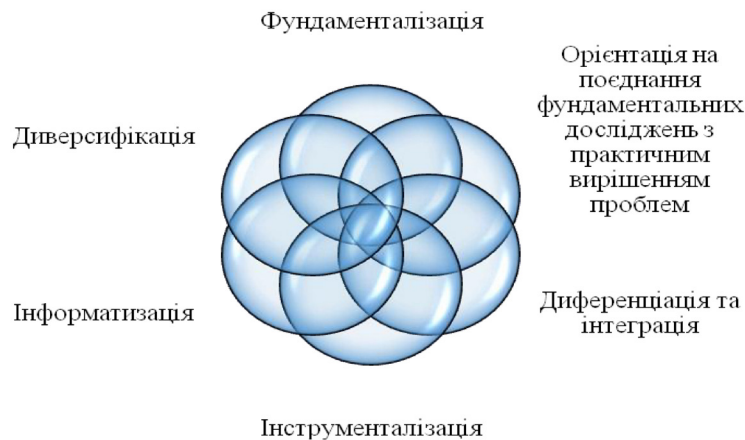

Рис. 1. Напрями розвитку вищої освіти на початку ХХІ століття

Основними суб'єктами інтеграції виступають освітні установи різного рівня, які шляхом масового включення у реалізацію великих багатосторонніх міжнародних проектів та програм більш ефективно починають вирішувати як національні освітні завдання, так і ті, що впливають із потреб сталого розвитку все більш взаємопов'язаного та взаємозалежного світу, з необхідності вирішення глобальних проблем людства. Саме через активізацію співробітництва на рівні освітніх установ у ході реалізації великих міжнародних проектів досягається та необхідна синергія національних освітніх структур, яка й відрізняє інтернаціоналізацію від інтеграції. Крім освітніх установ, суб'єктами інтеграції виступають окремі національні освітні системи, а також різні міжнародні педагогічні організації та рухи, що розглядають активізацію міждержавного співробітництва у сфері

освіти як один із засобів ефективного розвитку у постіндустріальну епоху.

До функцій сучасного ЗВО належать: інтелектуальна (збереження, передача та створення знань, науки, культури), дослідницька (розвиток знань, вільний пошук істини); соціальна (підготовка та перепідготовка фахівців, висококваліфікованої робочої сили), сервісна (забезпечення експертних оцінок розвитку суспільства), освітня (культивування та формування інтелектуального капіталу суспільства), гуманістична (опанування фундаментальних загальнолюдських ідей, концепцій, цінностей).

Дослідники виділяють певні групи чинників, які забезпечують успішну міжнародну співпрацю у галузі освіти та сприяють інтеграції й підвищенню якості викладання і проведення наукових досліджень у ЗВО: *соціально-культурні* стимули – спрямовані

на підвищення позитивної репутації й іміджу ЗВО у країні та світі; *економічні* – залучення альтернативних фінансових коштів, спрямованих на розвиток ЗВО, підвищення якості викладання та досліджень; *політичні стимули* – забезпечують свободу фінансових ресурсів. Всі ці чинники впливають на формування в кожному ЗВО сукупності конкретних стратегічних цілей та вибору відповідних форм, а також інструментів її здійснення [3; 5; 7].

Кожен заклад вищої освіти функціонує у рамках національної освітньої системи, тому цілі його діяльності відображають цілі, поставлені перед системою вищої освіти відповідної країни. В узагальненому вигляді можна виділити цілі інтернаціоналізації:

- економічні цілі: диверсифікація та зростання фінансових надходжень шляхом залучення іноземних студентів; реалізація програм дистанційного навчання; розширення регіональної мережі ЗВО для ефективного використання своїх ресурсів тощо;

- академічні цілі: розширення навчальних планів та навчання своїх студентів у закордонних вишах-партнерах, набуття і студентами, і викладачами вишів-партнерів міжкультурних компетенцій, підвищення якості освіти та досліджень на основі участі студентів та викладачів у міжнародному процесі обміну знаннями; мобільність студентів та професорсько-викладацького складу тощо.

Інструменти здійснення інтернаціоналізації можна розділити на три групи. Перша група – досягнення академічних і культурних цілей інтернаціоналізації закладів вищої освіти, друга група – залучення іноземних студентів, третя група застосування інструментів – просування та реклама ЗВО на міжнародному рівні.

Сильним стимулом інтернаціоналізації програм навчання є зростання міжнародних професійних об'єднань. Програми з міжнародною тематикою або широкою міжнародною компонентою набули останніх років великої популярності у багатьох європейських країнах. На початку третього тисячоліття академічна мобільність визначається як можливість навчатися та викладати, проходити стажування чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти на території України чи поза її межами без відрахування з навчання чи звільнення з основного місця роботи. Академічна мобільність забезпечує підвищення якості освіти, залучення в контекст загальноосвітніх трендів розвитку, збільшення інтелектуального потенціалу України [2] (рис. 2.)

Багато закладів вищої освіти укладають угоди про співпрацю щодо різних аспектів викладання та навчання. Найчастіше ці угоди пов'язані з обміном студентами та/або викладачами. У деяких випадках ці зв'язки переростають у консорціуми та міжуніверситетські мережі. Взаємодія між навчальними закладами сприяє укладанню різних угод про запровадження узгоджених освітніх програм.

Глобальний альянс транснаціональної освіти (GATE), міжнародне об'єднання, що включає бізнес-організації, заклади вищої освіти та урядові структури, які займаються питаннями забезпечення якості, акредитації та сертифікації програм ЗВО, що пропонуються за межами своєї країни, передбачає кілька варіантів міжвузівських угод:

1. Франчайзинг: за договором франшизи закордонний ЗВО надає місцевому освітньому закладу дозвіл використовувати свої освітні програми та видавати свої дипломи на взаємно узгоджених умовах.

2. Програми-близнюки: такі договори між закладами вищої освіти різних країн укладаються на пропозицію спільних програм навчання. В обидвох ЗВО студенти проходять одні й самі курси, займаються за однаковими підручниками і складають однакові іспити.

3. Взаємне визнання програм: ЗВО, що співпрацюють, не розробляють спільних програм, а визнають і документально підтверджують програми один одного. Пропонують бакалаврські і магістерські програми з міжнародного бізнесу та ділового адміністрування, сервісного обслуговування, педагогічних та лінгвістичних спеціальностей. Заснована ця система на двосторонніх договорах про співпрацю, але оскільки багато її учасників пов'язані такими договорами один з одним, вона перетворилася на цілу партнерську мережу. Оплату за навчання студенти здійснюють лише у своєму рідному ЗВО, якщо взагалі така оплата здійснюється, оскільки такі програми зазвичай намагаються включити до системи ERASMUS-обміну, що полегшує їхнє фінансування.

Безумовно, такі програми подвійних дипломів є найбільш популярними: зацікавленість в українських студентів викликає престижність диплома закордонного закладу вищої освіти, здобувачам освіти пропонується ознайомлення з унікальними освітніми дисциплінами, які представлені на місцевому ринку освітніх послуг, подібні програми сприяють не лише розвитку співробітництва держав у науковій, освітній, інформаційній та інших галузях, а й роз-

Рис. 2. Перелік результатів академічної мобільності здобувачів освіти і науково-педагогічного персоналу

ширенню зв'язків для вирішення комплексу науково-регіональних завдань, що містять науково-освітні, економічні та політичні аспекти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Модель сталого розвитку світу, яка набирає все більшу кількість прихильників, виходить з того, що в ході її реалізації уповільнюватиметься низка процесів, що несуть загрозу руйнації цивілізації, і, навпаки, випереджаючими темпами зможуть роз-

виватися такі напрями, як науково-технічний та науково-освітній. Інтеграція освіти здатна стати своєрідним стабілізуючим елементом розвитку інтеграційних процесів економіки, політики та інших сфер. Перспективами подальших досліджень може бути вивчення особливостей впливу академічної мобільності та інтернаціоналізації на формування ключових і професійних компетентностей фахівця педагогічного спрямування.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Авшенюк Н.М. Тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у другій половині XX – на початку XXI ст.: монографія; за наук. ред. Лещенко М.П.. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2015. 610 с.
2. Академічна мобільність. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/osvita-za-kordonom/akademichna-mobilnist>.
3. Ільницький Д. Інтернаціоналізація вітчизняного ринку послуг вищої освіти. Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні: монографія. [А.Ф.Павленко, Л.Л.Антонюк, Н.В.Василькова, Д.О.Ільницький та ін.]; за заг. ред. д.е.н., проф. А.Ф.Павленка та д.е.н., проф. Л.Л.Антонюк. Київ: КНЕУ, 2014. С.258–276.
4. Лук'янова Л.Б., Товканець Г.В., Сотська Г.І., Тринус О.В. Соціально-педагогічні аспекти діяльності віртуальних університетів у європейському освітньому просторі. Інформаційні технології і засоби навчання. 2019. Том 72. № 4 (2019). С.14–25.
5. Мирончук Н.М. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий освітній простір. Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: зб. наук. праць. за ред. проф. С.С.Вітвицької, доц. Н.М.Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. С.20–24.
6. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
7. Galán-Muros V., Chacón E., Escribens M. Exploring international aid for tertiary education: recent developments and current trends URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000381747>.
8. Higher Education to 2030. Volume 2. Globalisation. 355 p. URL: .

References

1. Avsheniuk, N.M. (2015). *Tendentsii rozvytku transnatsionalnoi vyshchoi osvity u druhii polovyni XXI – na pochatku XXI st.* [Trends in the development of transnational higher education in the second half of the 20th – at the beginning of the 21st century]. Instytut obdarovanoi dytyny. [in Ukrainian].
2. Akademichna mobilnist [Academic mobility]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/osvita-za-kordonom/akademichna-mobilnist>
3. Ilnytskyi, D. (2014). Internatsionalizatsiia vitchyznianoho rynku posluh vyshchoi osvity [Internationalization of the domestic market of higher education services.]. In A.F.Pavlenko, L.L.Antoniuk, N.V.Vasykova, D.O.Ilnytskyi (Eds.). Doslidnytski universytety: svitovyi dosvid ta perspektvy rozvytku v Ukraini (pp.258–276). KNEU. [in Ukrainian].
4. Lukianova, L.B., Tovkanets, H.V., Sotska, H.I., & Trynus, O.V. (2019). Sotsialno-pedahohichni aspekty diialnosti virtualnykh universytetiv u yevropeiskomu osvitnomu prostori [Socio-pedagogical aspects of the activity of virtual universities in the European educational space]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, 72 4, 14–25. [in Ukrainian].
5. Myronchuk, N.M. (2014). Akademichna mobilnist yak faktor intehtratsii Ukrainy u svitovyi osvitnii prostir [Academic mobility as a factor of Ukraine's integration into the world educational space.]. In S.S.Vitvytskoi, N.M.Myronchuk (Eds.). Modernizatsiia vyshchoi osvity v Ukraini ta za kordonom (pp.20–24). ZhDU. [in Ukrainian].
6. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2031 roky (2020) [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031.]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [in Ukrainian].
7. Galán-Muros, V., Chacón, E., & Escribens, M. Exploring international aid for tertiary education: recent developments and current trends URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000381747>.
8. Higher Education to 2030. Volume 2. Globalisation. 355 p. URL: <http://cyber.law.harvard.edu>.

Статус статті: Отримано: 20.03.2023 Прийнято: 22.04.2023 Опубліковано: 04.05.2023

Tovkanets Oksana

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

INTEGRATIVE APPROACH IN THE DEVELOPMENT OF EUROPEAN HIGHER EDUCATION

Abstract. The article substantiates the integrative approach as a trend in the development of European higher education. The educational process in institutions of higher education is the environment for the formation and development of a successful person capable of constructing a personal identity. The complex, multifaceted nature of the influence of integration in the field of international education on the entire course of modern social development is emphasized. The main goal of integration in education is determined - the unification of the efforts of the world

community in educating a person with a humanistic view of the world, in preparing him for a comprehensive approach to solving global problems of humanity. Integration processes in international education should become a priority, and their results should act as a kind of general substrate for international cooperation in other areas. The rapid development of modern means of telecommunications and the latest technologies contributes to the anticipatory nature of integration processes in world education. The factors that ensure successful international cooperation in the field of education and contribute to integration and improving the quality of teaching and conducting scientific research in higher education institutions are identified: socio-cultural incentives aimed at improving the positive reputation and image of higher education in the country and the world; economic, that is, the attraction of alternative financial means aimed at the development of educational institutions, improving the quality of teaching and research; political incentives that ensure freedom of financial resources. The advantages of double degree programs are determined: the prestige of a diploma of a foreign institution of higher education; familiarization with unique educational disciplines that are presented in the foreign market of educational services; development of international cooperation in scientific, educational, information and other areas, expansion of ties to solve a complex of scientific and regional tasks containing scientific, educational, economic and political aspects. It is concluded that the integration of education can become a kind of stabilizing element of the development of integration processes of the economy, politics and other areas.

Key words: integrative approach, higher education, integration, internationalization, academic mobility, international education, European educational space, scientific research, quality of education.